

RÓZSÁK HÁBORÚJA ÉS III. RICHÁRD

Egy átlag magyar, az „utca embere”, ha megkérik, hogy mondjon egy gyümölcsöt a többtucat ismert gyümölcs közül azt fogja rávágni: alma. Egy átlag magyar, ha ismer egyet is a többtucatnyi angol király közül, azt fogja mondani: III. Richárd. Természetesen ismertségét, nem nagy tetteinek köszönheti az alig két évet uralkodó király, hanem Shakespearenek. Királydrámái közül – tízet írt összesen – de valószínűleg az összes darabja közül, ezt játszották a legtöbbször. Magyarországon Shakespeare–nek nagy kultusza van, ebben, gondolom, ezüstérmesek vagyunk a világversenyben, természetesen az e téren verhetetlen angolszász országok mögött. Ott minden diák hátulról előre fel tudja sorolni Shakespeare összes darabja címét, a kiváló tanulók az összes alabárdos nevét is tudják

Shakespeare híre a XVIII. századvégén jutott el hozzánk, és ebben nem is vagyunk lemaradva a kontinens többi országa mögött. Európában az azt megelőző században Franciaország játszotta a prímet A kultúrát a napkirály sugározta mindenfelé, irodalomban és a drámairodalomban különösen. Ez a sugárzás jól ki is szárította a klasszicistának elkeresztelt műveket olyannyira, hogy napjainkra alig maradt bennük egy csipetnyi zaft sem Shakespeare megrögzött antiklasszicista volt, füttyült az ógörög kánonokra, ezért a kontinentális XVII. század nem ismerte el. Magyarra először úgy fordították, ahogy időnként Shakespeare is dolgozott megváltoztatva a darab helyszínét. Így, például Lear-ből Szabolcs vezér lett, III. Richárd pedig Komáromban gonoszkodott. A III. Richárdot először 1842-ben játszották először és azóta számtalanszor került színre. Én magam legalább hat magyar Richárdot láttam, plusz egy londonit.

Az első fordítások németből készültek Magyarországon. angolul legfeljebb egy pár Angliában tanult protestánslelkész tudott, majd a XIX. század elején a Széchenyi által írt A „Lovakról” szóló test-és társadalomfejlesztést propagáló könyve következtében elszaporodott zsoké tudott angolul, de ők műfordítással nem foglalkoztak. A fordítók között olyan nevek szerepelnek, mint Petőfi, Vörösmarty, Arany János. Arany fordításának szövegei, szerintem részei a magyar irodalmi kánonnak. Ennek ellenére Nádasdy Ádám kettőt újrafordított, és így adták elő a színházak. Nádasdy vitathatatlanul jobb angolos, mint jeles elődei, maga is neves költő, de az én fülemet sértik az új szövegek, bár biztosan pontosabban követik az eredetét.

A III. Richárdot Vas István szövegével játszó. Ez az előbb említetteknel száz évvel fiatalabb, közelebb áll a mai nyelvhez és mintaszerűen tökéletes. A fordítás elé helyezett előszó is kiváló. Jó, hogy a direktorok nem rendeltek újabb verziót.

III. Richárd volt az utolsó Anjou- Plantagenet házból származó angol király és az utolsó a királyok közül, aki a csatateren vesztette életét. Ez a nagyon elterjedt família 14 uralkodót adott Angliának. Eredetileg z Észak- Francia országi Anjou tartomány urai voltak, de később megszerezték Normandiát is, amelynek urai már 1055- től uralkodtak Anglia felett. Ezek úgy kerültek az angol trónra, hogy a már teljesen elfranciásodott normann herceg, egy rokoni kapcsolat ürügyén partra szállt Angliában egy csatában megölte az aktuális angol királyt és maga ült a helyébe.

Sokan ezt áldásosnak tekintik Anglia számára, mert különben ők is olyan alig-európai ország lettek volna, mint Norvégia volt. Ez gyökeresen megváltoztatta Anglia történelmét és szorosan összekapcsolta a szigetországot Európával, jóllehet ez a szoros kapcsolat főleg háborúk formájában realizálódott.

A francia-normann királyok helyére a szintén francia Anjou- Plantagenet klán tagjai kerültek, akik közül az utolsó éppen a mi hőnök, Richárd volt. Ez alatt az idő alatt az angol elit teljesen elfranciásodott, és Francia ország nagy részében is ténylegesen uralkodott. A hivatalos nyelv a francia volt, az urak franciául beszéltek és még a modern angol is tekinthető dupla nyelvnek abban az értelemben, hogy rengeteg fogalom neve majdnem ugyanazzal az értelemmel megtalálható germán és francia formában is. Szellemesen írja Walter Scott, hogy amíg a paraszt gondolja a disznót, addig pig a neve, amint feltálatják nevet cserél és az előkelőbb porc-ká változik. Ma is így szerepel az étlapon.

Az angol pénzrendszer a penny- shilling- font szisztéma az 1970-es évekig megfelelt a középkori francia pénzváltási arányoknak, amely a tucaton alapult. Én pont akkor jártam Angliában, amikor átmenetileg párhuzamosan működött a decimális és hagyományos pénzrendszer, A francia gótikus katedrálisokat csak a kifinomult szem tudja megkülönböztetni angol kortársaiktól, és a különbség csak a napfényes órák szám a miatt alakult ki. Angliában kevesebb a nap és jóval nagyobbak a katedrálisok ablakai..

Ezt az Angliát vette át az Anjou-Plantagenet ház, amely nevét egyik ősetől kapta a sisakján viselt rekettye ág után. A név első része a magyarban is ismerős és valamiféle botanikai dologra utal, (palánta, plántál, Planta tea st). A 14 király nem volt szelídebb és kevésbé vérengző mint a mi hőnök. Az 1154-től uralkodó Anjou- Plantagenet királyok is leverték az ellenük lázadókat, ellenségeiket pont

úgy lefejezték, mint utolsó rokonuk. Amikor negyven évvel ezelőtt a maihoz hasonló angoltudással felvértézve, de végzett angol tanár unokatestvérem társágában először voltam a londoni Towerben, az idegenvezetőtől sokszor hallott biheded szó jelentésére rákérdeztem, megtudtam, hogy ez az angol történelem kulcsszava: Lefejezve

Szép feladat lenne egy geneológiai doktorandusz-hallgató számára kinyomozni a családnevek hasonlósága alapján, hányadik üknagybátyja volt Richárd mi Anjou-királyainknak.

Leltárszerű tömörséggel felsorolom a véres angol- francia kapcsolatokat 1055-1815 között. Az első háborús kapcsolatfelvétel Hastingsnál történt, ahol a normann származású herceg, amúgy a francia király hűbérese, Hódító Vilmos elfoglalta Angliát 1066-ban amely elméletileg így a francia királyság része lett, de egy sor terület gyakorlatilag angol fennhatóság alá jutott. A következő hosszú háború a francia trónért folyt. Ez 116 évig tartott és a Százéves Háború becenevet kapta (1337-1455). A következő 30 év a két ország közötti háborúskodás szünetét és történetünk idejét jelenti és a Rózsák Háborúja botanikai névvel jelöli a történelemtudomány. Ez a korszak mindjárt mikroszkóp alá kerül

A komoly összeütközések nélküli időszakok hidegháborúként jellemezhetők, amikor a felek egymás belső ellenségeinek támogatásával bosszantották a másikat. A franciák az angolokat állandóan háborgató skótokat pénzelték az angolok pedig a függetlenségre törekvő francia tartományokat, Bretagne-t és Burgundiát, valamint később hugenottákat támogatták pénzel és flottával. Emlékszünk La Rochelle ostromára ahol a négy testőr „A három testőrben”-ben leírt hőstetteket hajtotta végre, szolgálk aktív közreműködésével. A következő komoly konfrontáció a Spanyol örökösödési háború volt, amelynek egyik mellékhadszíntere a Rákóczi nevével fémjelzett magyar függetlenségi háború volt. A már világháborúvá szélesedett Hétéves Háborúban (1756-1763) a felek közvetlenül csaptak össze nem csak a szokásos, évszázadok óta bevált és jól feltérképezett helyen Európában, hanem Amerikában és Indiában is. Ezt a háborút Cooper indián történeteit tartalmazó, ” Nagy indián könyvből” ismerheti meg a fiatal olvasó (1776-1783). Ekkor került Kanada angol kézre.

Az amerikai függetlenségi háborúba a francia király nem az amúgy francia ihletésű philadelphiai függetlenségi nyilatkozat védelme miatt szállt be a háborúba, hanem csak azért, hogy cayeni borsot törjön az angol kollégája orra alá. Nem is gondolt arra, hogy a reimportált nyilatkozat neki és családjának a fejébe fog kerülni (1776-1783). Az utolsó nagy francia- angol összecsapás a napoleoni háborúk néven került be a történelemlényekbe, és az angol partner győzelmével végződött Waterloonál. (1792-1815)

Ezután az angol-francia ellentétek kisimultak, és a XIX. század közepe óta mindkét országot fegyvertársakként látjuk viszont az összes háborúban: a Krimi háborúban, az első és II. Világháborúban egyaránt.

Forgassuk vissza az idő kerekét a Százéves Háborút követő első békeévre, 1455-re, amikor az elbocsájtott légió, a munkanélküliségtől rettegő zsoldosok tüntettek „MAKE WAR, NOT LOVE” táblákkal London utcáin, és az urak, attól féltek, hogy az elkeseredett harcosok az ő palotáikat kezdik felgyújtani, ahelyett, hogy hazafias buzgalommal a francia chateaux-kal tennék ugyanezt, ezért kezdték az új háborút „meleg lándzsaváltással.” A katonáknak a polgárháború-jellegű csatározásban az volt a fő bánatuk, hogy a kapitányok szigorúan tiltották és büntették a zabrálást, mert nem akarták elidegeníteni maguktól a lakosságot. A toborzás úgy történt, hogy írtak a grófság seriffjének – magyar megfelelője a megye főispánja –, hogy itt és itt gyűjtsön össze ennyi meg ennyi polgárt, illetve értesítették a nagyurakat, hogy hűbéreseikkel, valamint jobbágyaikkal és bérlőikkel vonuljanak be a gyülekező helyre, lehetőleg saját címeres libériájukba öltözve.

Az így összeállt sereg tagjai napi zsoldot kaptak az akció idejére. A háborús időszakok rövidek voltak és általában pár órás ütközetekkel be is fejeződtek. Várostromokra ritkán került sor, mert egy komoly erődítmény elfoglalása, ami főleg kiéheztetéssel történt, hónapokat vett igénybe és sok zsoldot kellett leszurkolni. Az angol királyoknak nem volt állandó hadseregük, állandó garnizont csak a „forró” helyeken állomásoztattak. Ilyen volt a mindig veszélyes skót határvidék és elsősorban Calais, az a talpalatnyi hely, ami Franciaországból az angoloknak megmaradt a százéves háború után. Aki a calais-i erődöt birtokolta, nagy előnyhöz jutott az angol földön folyó polgárháborúban is.

Az állandó hadsereg, és az ezzel együtt járó óriási adóteher általában még nem volt divatban. Mátyás Fekete Hadserege egyike volt a ritka kivételeknek, de az akkori Magyarország jóval nagyobb is volt, mint az akkori Anglia, de az ottani ipar színvonala meghaladta a hazait. Ismeretes, hogy az ágyúkat mi is onnan importáltuk.

Egyes források szerint a zsoldos-szakszervezet lázongása nem lett volna elégséges a Rózsák háborújának kirobbantásához.. A háború a Plantagenet- ház két ága között, - a Lancaster és a York klánok között - az angol trón birtoklásáért tört ki. Ebben a pillanatban a Lancaster-ház volt birtokon belül. Egymásután három Henrik –királyt adott Angliának, Az aktuális, számozás szerint a hatodik még csecsemő volt, és gyámja a rivális család feje Plantagenet York Richárd, az ország leggazdagabb főura volt, aki bizvást remélhette, hogy a bugyutává felnövő király utód nélkül fog meghalni, és a korona a York család ölébe hullik.

Ám a királynak, VI. Edvárdnak annyi esze még akadt, hogy gyámja bosszúságára összehozzon egy utódot, Edvárdot, akinek, jóllehet csak mint halottnak jelentős szerepe lesz a Shakespeare-i a történetben. York herceg, aki füstbe menni látta a trónra vonatkozó terveit, elkezdte a később a Rózsák Háborújaként elhíresült belháborút.

A háború neve úgy született Shakespeare szerint, hogy a két klán főnöke egy vár udvarának virágoskertjében egy-egy szál rózsát szakított le. Lancasterék a fehéret választották szimbólumnak, így a Yorkoknak a piros jutott. Egy XX. századbeli angol miniszterelnök szerint az I. Világháború-beli Somme-i ütközet előtt, ez volt a legvéresebb háború. A politikusnak nem volt igaza. Az ő fejét is, mint minden angol diáknak, teletömték a fejét a királydrámák vérfagyasztó jeleneteivel. Somme-nál mindkét oldalon százezrek estek el, a Rózsák csatáiban csak tízezrek vettek részt és az elesettek száma százas nagyságrendű volt. Igaz több volt az arisztokrata, akik vagy elestek, vagy a csata befejeződése után a győztesek azon nyomban kivégezték őket. Neveik fennmaradtak a krónikákban és a Shakespeare-féle királydrámákban.

Voltaire, aki nagy tisztelője volt a maga korabeli angol társadalmi berendezkedésnek, pedig nem volt az a tisztelettudó fajta, azt mondta, hogy Anglia történetét, a legjobban a hóhér tudná megírni. A XV. századi angol szerzők is így látták az uralkodó elit helyzetét. Valaki ezt úgy fejezte ki, hogy a nagy családokban nem maradt senki, aki le tudta volna vizelni a falat. Shakespeare is azt írta. „E kort koponyák hegyének, Golgotának nevezik majd”

Tehát a Rózsák háborújának nagyobb volt a füstje, mint a lángja. Inkább drámairodalom-történeti mint történelmi jelentőségű esemény. Az angliai élet ment tovább a maga útján. Csökkent a parasztság személyi függősége, terjedt az angol nyelv használata a hivatalos iratokban is, és megjelent a könyvnyomtatás. Sőt volt olyan nyomdász- könyvkiadó- könyvvarus (ezek egy szakmának számítottak), aki tankönyvkiadásból gazdagodott meg. Tehát jó volt az iskolarendszer, különben a kiadók, kundschaftok hiányában, éhenhaltak volna.

Az 1455 és 1485 között dúló háború, a háborúk ősi szokása szerint váltakozó sikerrel folyt. Először yorkéknak nem sikerült a Lancaster királyt kibillenteniük a trónból. A vesztes csatában a családfő, Plantagenet York herceg elesett legidősebb fiával, Edwárd és Richárd bátyjával együtt. A következő ütközetet a yorkok nyerték meg, és a legidősebb életben maradt fiú foglalta el a régen áhított trónt IV. Edwárd néven. A király, VI. Henrik a kezükbe került, de életben hagyták, és a gyengeség megbosszulta magát, és a bukott király, hosszú bujkálás és börtön után, energikus felesége segítségével visszamászott a trónra, a megfelelő számú kivégzéssel ünnepeelve győzelmét. Egy évtized múlva viszont

csatát vesztett. A csatában VI. Henrik fia, Edwárd trónörökös is elesett. Ő volt az utolsó trónörökös, aki háborúban halt meg.

A york-király 1471-ben visszakerült a trónra, és testvéreit magas rangra emelte. György Clarence hercege, Richárd Gloucester hercege lett. Az elcsapott király, VI. Henrik ismeretlen, de gyanítható körülmények között, nemsokára elhunyt. A yorkok triumfáltak

*„York napsütése rosszkedvünk telét
Tündöklő nyárrá változtatta át.”*

A háború folyt tovább. A harcokban a mi Richárdunk is részt vett. Közben testvére Clarence átállt a másik oldalra mert bátyja, a király nem akart beleegyezni, abba, hogy egy másik nagyról lányát elvegye feleségül és ez az esküvő egy összeesküvés csírája legyen. A nász és az összeesküvés megtörtént. A király, Richárd testvére, IV. Edwárd lenyakasztatta közös testvérüket, Clarence-t.

IV. Edwárd király szokatlanul, ágyban, párnák között meghalt, két fiút hagyva maga után. A család legtekintélyesebb tagja, Richárd lett a trónörökös, V. Edwárd néven királynak készülő fiú gyámja. Richárd bonyolult rabuliztikával elhíresztelte városszerte, hogy a trónörökös fiú és öccse törvénytelen ágyból származnak. Az ürügy az volt, hogy IV. Edwárd, mielőtt jelenlegi feleségét elvette volna, házasságot ígért egy másik hölgynek, a házassági ígéret maga a középkori egyházi törvények szerint igazi házasságnak számított. Ergo, a király bigámiában nemzette fiait, tehát azok törvénytelen gyermekek, annak ellenére, hogy az inkriminált hölgy a trónörökös születésekor már nem is élt. Tehát az angol trón üres. Richárd a londoni nép, a dolgozók, illetve modernebbül az adófizetők kérésének eleget téve – a londoniak végig yorkisták voltak –, hajlandó volt elfoglalni azt az üres széket. A két „fattyút” azután senki sem látta. többé Gyanítható, hogy Richárd keze van a dologban, legalább is Shakespeare így ír erről. Mindenesetre kivégeztette az özvegy királynő testvéreit és rokonait, és szeretőjét, nehogy pártot üssenek ellene. Egyik fő támogatója, Hastings valóban ellene fordult, de megkapta az árulók méltó büntetését.

A darab egyik abszurd jelenetében Richárd megkéri az előző király fiának az özvegyét, aki éppen férje koporsóját kíséri a temetőbe, a családi sírboltba, ha még van ott hely a sok meghalt Lancaster mellett. A síró özvegy úgy tudja, hogy férjét Richárd szúrta le. (Az olvasó már tudja, hogy a fiú csatában esett el, de Shakespeare nem történész, hanem hatásra törekvő színműíró és bevételt kereső társigazgató). Richárd, aki mellest nős is, megkéri a fiatal özvegy kezét, és el is nyeri azt. Hogy fogja eltüntetni a jelenlegi feleségét az az ő dolga. Ez számára

rutin feladat. (Amúgy egyes történelemkönyvek nem tudnak arról, hogy a megölt trónörökös felesége hozzá ment volna Richárdhoz más adatok szerint valóban elvette az elesett herceg feleségét, de csak saját felesége halála után, akit a pletyka szerint maga segített a túlvilágra). Vaskos bűnlajstromán a bigámia nem szerepel.

Ilyen abszurdnak tűnő jeleneteket napjaink írójai is tudnak produkálni. Dino Buzzatinál olvasható, hogy egy fiatal, síró özvegy férje temetéséről utazik hazafelé vonaton. A kupében rajta kívül egy szabadságon lévő katona van csak. Szó szót követ és a friss özvegy lefekszik a katonával a kupé bársony pamlagára.

Richárd áldozataiért amúgy nem kár, biztos megérdemlik sorsukat. Érdekes, hogy Clarence meggyilkolásának szintén nagyon hatásos, humoros jelenetét be merte írni a darabba. Clarence halála, a színmű megírása előtt 120 évvel történt, és egészen más módon. Az uralkodó öccsének kivégzése nem mindennapi esemény, valószínűleg sokan emlékeztek is erre. Ez olyan, mintha Illyés Gyula a Fáklyaláng című darabjában, amely megírása előtt 120 évvel történik, azt fabulálta volna, hogy Kossuth agyonlövötte Görgeit.

Hősünk pályáján az egyetlen botránykő a kis hercegek megöletése. Ha a fentebb említett doktorandusz összeszámlálná a Richárd előtti királyok számlájára írható kivégzett arisztokraták számát, nem biztos, hogy Richárd számlája lenne a leghosszabb. A kortársak Richárdban, mint Jágóban is a megtestesült machiavellistát látták. A firenzei jegyző- politológus könyve ismert volt már az akkori Angliában. A két fenti shakespeare-i figura között az a nagy különbség, hogy Richárd egy országot akar nyerni, ami azért nem semmi, míg Jágó csak eggyel több csillagot szeretne a vállapjára

Ha Richárd, királyéknál szokatlan módon, apróhirdetesen keresztül keresett volna feleséget, be kellett volna írnia: „biztos existenciával rendelkező férfi kis testi hibával nőülne”. A biztos existencia is kérdéses, a testi hiba mértékét is érdemes megvizsgálni. Richárd hadvezérként sok csatában vett részt, az utolsó ütközetben is ő vezette csapatait, amíg egy lovat hiányolva el nem esett. Ez nyomorékságát már kérdésessé teszi.. Létezik Angliában, a klubok hazájában, egy társaság, amelyik III. Richárd rehabilitálását tűzi ki céljául, és meg akarja tisztítani emlékét a rágalom mocskától. Ne tekintsük ezt nevetségesnek! Ez a napjainkban annyira hiányolt civil társadalom egyik furcsa megnyilvánulása.

Azt tudjuk, hogy az öt legyőző trónkövetelő, VII. Henrik néven új dinasztiát, a Tudor dinasztiát alapította meg és az akkori krónikások eminens érdeke volt az előttük uralkodó családját simfelni, rájuk kígyót-békát kiabálni. Maga Shakespeare is a Tudorok alattvalójuk volt, és természetesen a krónikák adataira támaszkodott, de az anyagot dramaturgiai okokból, mint láttuk, tömörítette.

Erre a hazai történelemben is találunk példát. A szent névvel kitüntetett és glóriával díszített lovag királynak, az Árpád-házi I. Lászlónak volt két féltestvére apja előző házasságából: Álmos és Kálmán. Apjuk Kálmánkát papnak neveltette és utódjának Álmost gondolta. Amikor László király fiú utód nélkül meghalt, féltestvérét, mégpedig a fiatalabbikat, Kálmánt nevezte meg utódjául. Ezzel a gesztussal kedveskedni akart a római pápának, mert átment az ő oldalára a császár és a pápa közötti invesztitúra harcban. Valóban Kálmán lett a király, aki az

Árpádok közül egyedül ő tudott írni-olvasni és ezért jogosan kapta a „könyves”díszítő jelzőt. Műveltsége nem akadályozta meg abban, hogy féltestvérét Álmost és annak kiskorú fiát, Bélát megvakíttassa, mint potenciális trónkövetelőket, alkalmatlanná téve őket az uralkodásra

Amikor az unokaöccse mégis, II. Béla néven trónra került, ő is jogosan viselte a „vak” epiteton (nem igazán) ornanst, a korabeli lojális írók, a királyukat világtalanná tevő elődjét, Kálmánt természetesen selypítő, kancsal, sánta, púpos embernek írták le. Ha tényleg ilyen lett volna, a magyar előkelők se püspöknek, se királynak nem fogadták volna el.

Ami Richárd kétséges nyomorékságát illeti, annak halála után újabb fejleményei vannak. A sekszpirológia és az orvostudomány együttműködése nem ismer lehetetlent. Egy jónevű, magyar származású és nevű belgyógyász orvosprofesszor nemrég tanulmányt közölt arról, hogy ő a Hamlet szövegének gyér utalásai alapján kiderítette, hogy a kéjsóvár Gertrudisz milyen méreggel szabadult meg Hamlet papájától.

Németh László szellemes és találó megállapítása szerint a Shakespeare darabok megfelelői nem a modern színdarabok, hanem a modern filmek. Ezek is több helyszínen, több időpontban, sok szereplőt felvonultató, drámai történeteket mutatnak be, és mind a földszínt, mind a karzat érdeklődésére számítanak, mint a mi zseniális szerzőnk.

A sok Shakespeare mű alapján forgatott film közül csak egyről szeretnék itt megemlékezni, azért mert ez a mozi, ugyan más korszakban játszódik, - a harmincas évek ruháit és autóit látjuk a vásznon – de a szöveg pontosan, szóról szóra követi a shakespeare-i ötödféles rímtelen blank jambusokat. Richárd nagy kezdő monológját, amelyben bejelenti, természetesen csak a beavatható színházi nézőközönségnek a trónigényét, a nézőknek háttal egy pissoir előtt szintén jambusban mondja el. Ez csak leírva hangzik nevetségesnek, a filmvásznon hátborzongatóan hat.

A film Amerikában készült 1995-ben. A 30-as évek nagyon jól illeszkednek a náci időkhöz, amire Richárd testőreinek egyenruhája finoman céloz is anélkül, hogy a napjainkban divatozó olcsó aktualizálás bűnébe esne.

Richárd anatómiai rendellenégei kutatásának is vannak új fejleményei. Azon a helyen, ahol az a kápolna állhatott a krónikák szerint, ahol a vesztes csata után Richárdot eltemették, 2012-ben, azaz idén, találtak egy férfi csontvázat enyhén elferdült hátgerinccel, ami semmiképpen sem tekinthető púposságnak. De hátha a csontváz életében nem Richárd királyé volt? Richárddal a York klán csak politikai értelemben halt ki. Találtak is Kanadában egy ipsét, aki okmányokkal tudta bizonyítani, hogy ő a York család egyenesági ük-ük-ük leszármazottja. A tőle vett DNS mintákat még vizsgálják. Az eredményekről csak a következő kiadásban lesz módomban olvasóimnak beszámolni.